

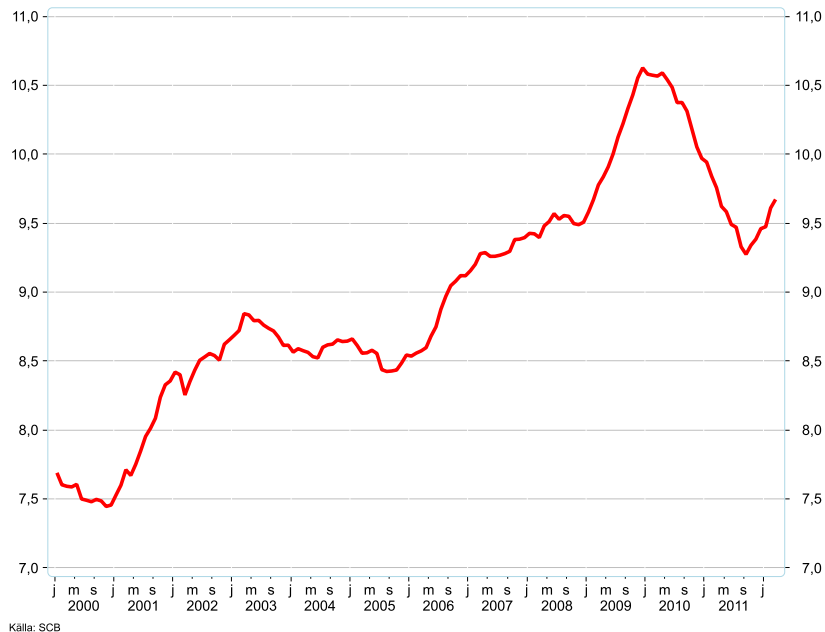
Norge – oljan, ekonomin och lönebildningen

Norge är Sveriges näst viktigaste exportmarknad och tar emot knappt 10 procent av den svenska varuexporten (se diagram 1). Norrmännen står också för en stor andel av utlänningars konsumtion i Sverige. Under 2011 uppgick de norska inköpen i svensk detaljhandel till 25 miljarder SEK. En viktig drivkraft bakom detta är naturligtvis det höga pris- och löneläget i Norge. Detta har också bidragit till att locka många svenskar att söka sig till den norska arbetsmarknaden. Norsk ekonomi och lönebildning präglas i hög grad av de speciella förutsättningar som dominansen från olje- och gassektorn ger upphov till. Samtidigt finns många likheter med Sverige vad gäller till exempel den konkurrensutsatta sektorns lönenormerande roll och ett penningpolitiskt ankare i form av inflationsmål och rörlig växelkurs.

Under 2011 exporterades varor från Sverige till Norge till ett värde av cirka 115 miljarder SEK. Därmed var exporten till Norge 50 procent större än exporten till USA. Endast exporten till Tyskland var större. Man kan också notera att exportandelen till Norge stigit trendmässigt. Den kraftiga ökningen under 2009 berodde i hög grad på att norsk ekonomi visade betydligt större motståndskraft under finanskrisen än de flesta andra länder. Andelen föll visserligen tillbaka när världskonjunkturen repade sig under 2010 men efter att konjunkturen försvagades hösten 2011 har den norska exportandelen återigen stigit.

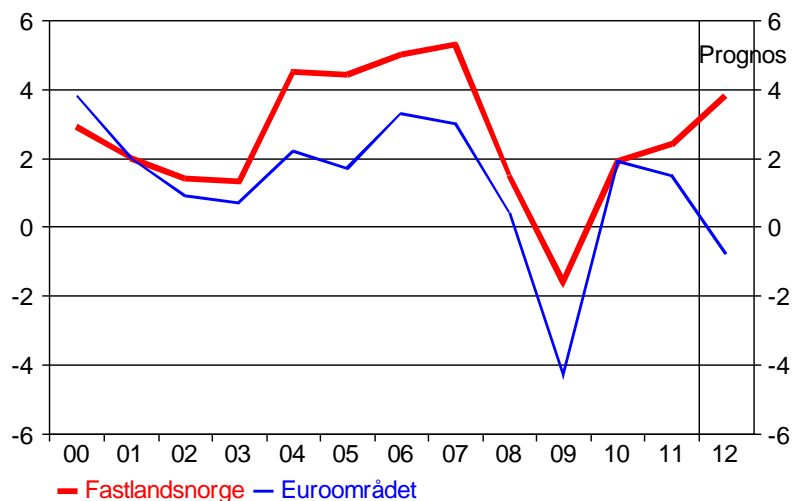
Diagram 1 Sveriges varuexport till Norge, andel av total varuexport, procent

Källa: SCB

Under 2012 väntas norsk ekonomi komma att utvecklas väsentligt bättre än de flesta länder i OECD, vilket troligen innebär att exportandelen till Norge kommer att fortsätta att stiga det närmaste året. Norsk ekonomi framstår i många avseenden som något av en fredad zon under den pågående krisen i Europa. Såväl Norges Bank som Statistisk sentralbyrå räknar med en BNP-tillväxt på väl över 3 procent 2012 (se **diagram 2**). Sysselsättningen ökar i god takt och arbetslösheten är på väg ned mot 3 procent. Samtidigt är inflationen låg bland annat tack vare fallande elpriser och en starkt krone. En stark reallönetillväxt, i kombination med stigande sysselsättning, innebär mycket goda inkomstökningar för hushållen 2012 och en förväntad konsumtionstillväxt på i storleksordningen 3,5-4 procent. Kraftigt stigande investeringar inom petroleumverksamheten bidrar också till den starka tillväxten.

Diagram 2 BNP-tillväxt i Norge och euroområdet. Procent.

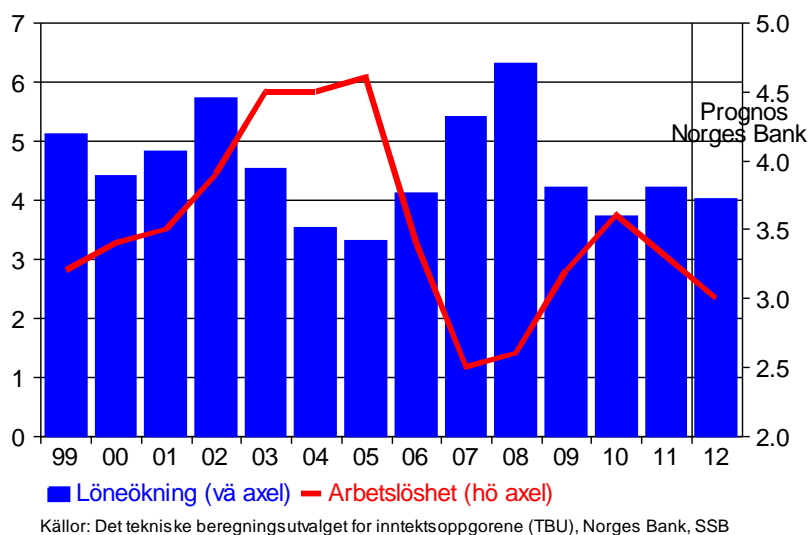

Källor: EU-kommissionen, Statistisk sentralbyrå och Norges Bank

Med det mesta av 2012 års avtalsrörelse avklarad bedöms löneökningarna i år hamna på cirka 4 procent enligt Norges Banks senaste prognos, ungefär i linje

med fjolårets löneökningar, men något högre än 2009. I samband med finanskrisen bromsade löneökningstakten in påtagligt efter några år med mycket höga ökningstal och klara överhettningstendenser på arbetsmarknaden (se **diagram 3**). Detta skedde trots att krisens påverkan på produktion och framför allt arbetsmarknad blev måttlig i ett internationellt perspektiv. Troligen spelade inbromsningen i konkurrentländernas löneökningar en väl så stor roll som den ganska måttliga uppgången i arbetslösheten i Norge. Trots nedväxlingen i löneökningstakt fortsatte lönerna ändå att öka snabbare i Norge än i omvärlden under såväl 2009 som 2010 och 2011.

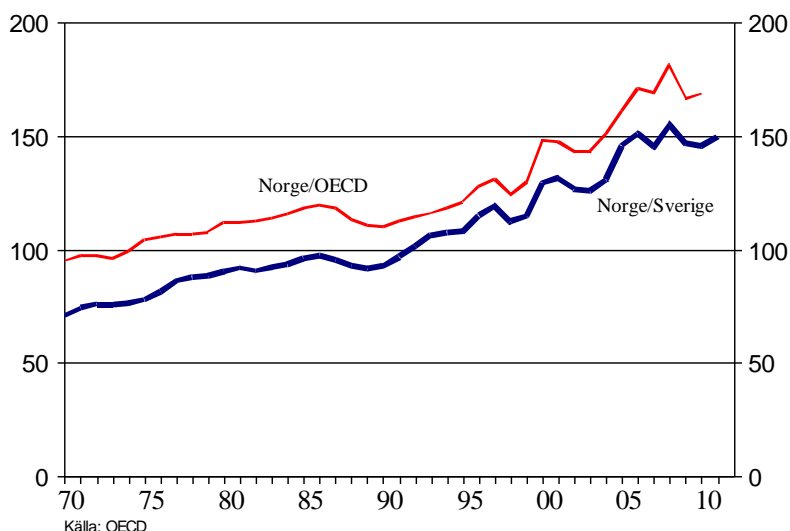
Diagram 3 Löneökningar och arbetslöshet, hela ekonomin, procent

Betydelsen av oljan

För att förstå hur norsk ekonomi och lönebildning fungerar är det viktigt att ha klart för sig vilken roll som olje- och gasintäkterna spelar för ekonomin. Det norska oljeäventyret startade 1969 när man hittade olja i Ekofiskfältet på Nordsjön. Omfattningen av oljeverksamheten var fortfarande relativt blygsam under 1970-talet men efterhand blev den allt viktigare för norsk ekonomi. Mätt i volym kulminerade produktionen av olja och gas 2004 men räknat i värde nåddes kulmen 2008. Petroleumsektorn svarade år 2010 för 21 procent av norsk BNP, 26 procent av statens intäkter, 47 procent av den samlade exporten och 25 procent av landets investeringar. Norge är världens sjunde största oljeexportör och den näst största exportören av gas i världen. De stora inkomsterna från petroleumsektorn har bidragit till en kraftig ökning av välförhållandet i Norge.

Diagram 4 BNP per capita, Norge i procent av Sverige och OECD

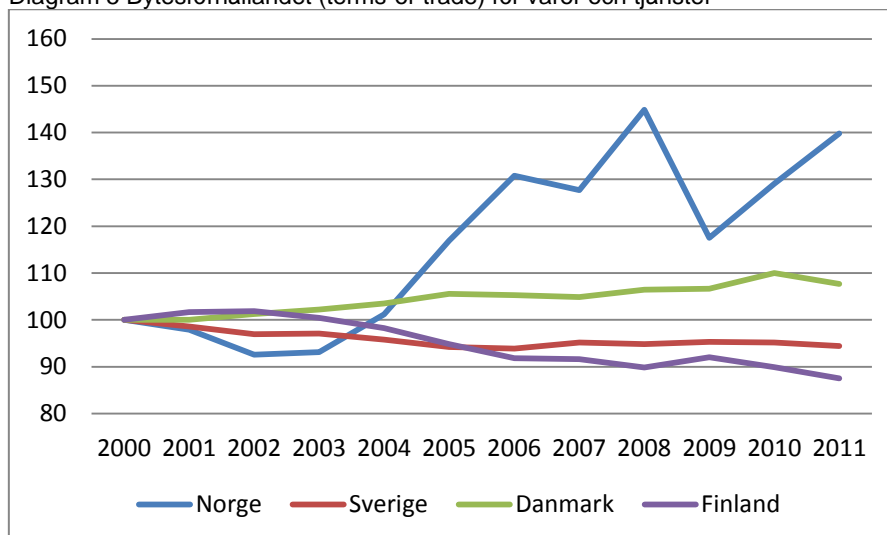
Norge har nu en BNP per capita som är cirka 50 procent högre än Sveriges och närmare 70 procent högre än OECD:s (se **diagram 4**). I början av 1970-talet, innan oljeutvinningen tog fart på allvar, låg levnadsstandarden i Norge under genomsnittet i OECD. Jämfört med Sverige var norsk BNP per capita cirka 25 procent lägre. Förutom att bidra till en stark inkomstutveckling har också oljeinkomsterna använts till att bygga upp en betydande förmögenhet i den statliga oljefonden (Statens pensionsfond utland). Sedan fonden inrättades 1990 hade förmögenheten stigit till motsvarande 120 procent av BNP, eller 650 000 NOK per norrman vid utgången av 2011.

Risken för "holländsk sjuka"

Även om de stora inkomsterna från petroleumsektorn i huvudsak varit en välsignelse för norsk ekonomi finns också en del oro för att det stora oljeberoendet ska ställa till med problem. Det talas i den norska debatten ofta om risken för "holländsk sjuka". Begreppet syftar tillbaka på den ekonomiska utvecklingen i Nederländerna på 1970-talet efter att man upptäckt gasfyndigheter i Nordsjön. De stora inkomsterna från gasutvinningen ledde till en kraftig expansion av offentliga utgifter och en överflyttning av resurser från konkurrensutsatta till skyddade sektorer av ekonomin. Industrins konkurrenskraft försämrades och efter hand uppstod underskott både i utrikeshandeln och i de offentliga finanserna som sedan i sin tur krävde stora åtstramningar.

Symtom på "holländsk sjuka" kan vara en krympande industrisektor och en växande offentlig sektor, högre kostnadsökningar än i omvärlden och en kraftig real appreciering av växelkursen. Det är inte helt enkelt att utröna hur allvarliga symptomen på "holländsk sjuka" är i Norge. Den norska industrins andel av ekonomin har till exempel mycket riktigt krympt, men inte påfallande mer än i andra utvecklade industriländer. Andelen sysselsatta i offentlig sektor är mycket hög i Norge jämfört med de flesta länder, men jämför man med övriga Norden är skillnaden inte så stor.

Diagram 5 Bytesförhållandet (terms-of-trade) för varor och tjänster

Källa: AMECO, EU-kommissionen

Arbetskraftskostnaderna i Norge har ökat betydligt mer än i konkurrentländerna. Samtidigt har norska exportörer utanför oljesektorn hållit upp sina marknadsandelar väl. En starkt bidragande orsak till detta är att den globala efterfrågan under en längre tid varit stark, inte bara på olja och gas men också på annan viktig norsk export som till exempel fisk och kemiska produkter.

Inte minst den starka efterfrågan från Asien har bidragit till att driva upp priserna på norska exportvaror. Samtidigt har den starka globaliseringstrenden medfört en ökad konkurrens och nedåtpress på priserna på många av de varor som Norge importerar. Något förenklat uttryckt har globaliseringen för Norges del inneburit att man kunnat sälja dyrt och köpa billigt, vilket gjort att landets stigande relativa kostnadsläge ännu så länge inte fått några större negativa konsekvenser.

Jämför man Norge med övriga Norden (se **diagram 5**) kan konstateras att Sverige och Finland, som båda är länder som förlorat på uppgången i oljepriset, haft en väsentligt sämre utveckling med fallande terms-of-trade. En svag prisutveckling på skogsprodukter och telekomutrustning har också bidragit till denna utveckling. Danmark har haft en gynnsammare prisutveckling på sin export och landet har dessutom en betydande egen produktion av olja och gas från Nordsjön, vilket sammantaget inneburit en förbättring av Danmarks bytesförhållande sedan år 2000.

Under finanskrisen föll de flesta råvarupriser kraftigt vilket försämrade det norska bytesförhållandet, men under 2010 och 2011 skedde en tydlig återhämtning. Det finns naturligtvis inga garantier för att denna gynnsamma utveckling av "terms-of-trade" ska fortsätta och med mindre möjligheter till prisökningar kommer det att bli svårare att hantera kostnadsökningar som är högre än i omvärlden. Dessutom är det så att en stor del av norsk industri är underleverantör till oljesektorn och när denna krymper kan det också innebära en stor omställning för industrin. Det verkliga testet på förekomsten av "holländsk sjuka" i norsk ekonomi kommer förmodligen inte förrän oljeinkomsterna börjar falla mer påtagligt.

Handlingsregeln för användandet av oljepengar

Det stora beroendet av oljan ställer särskilda krav på den ekonomiska politiken. Finanspolitiken utgår från den så kallade *handlingsregeln* som stipulerar hur mycket av statens inkomster från petroleumsektorn som ska tillföras statens budget varje år och hur mycket som ska föras över till oljefonden.

Handlingsregeln syftar bland annat till en jämn infasning av oljeintäkterna över tiden så att man undviker kraftiga svängningar i ekonomin som annars skulle kunnat bli fallit på grund av de stora fluktuationerna i oljepriset. Den syftar också till att utjämna inkomster mellan generationer.

Dessutom bidrar den till att minska apprecieringstrycket på kronen, eftersom oljeinkomsterna som förs över till oljefonden används till att köpa utländska värdepapper. Medan överföringarna till oljefonden kan variera kraftigt år från år med variationer i oljepriset grundas bruket av oljepengar över statsbudgeten på en förväntad avkastning på förmögenheten i oljefonden som är satt till 4 procent.

Regeln innebär att statens budgetunderskott, exklusive oljeinkomster, inte ska överstiga dessa 4 procent. Enskilda år ska dock budgetunderskottet kunna avvika från de 4 procenten om det kan motiveras av stabiliseringspolitiska skäl. Det vill säga under tider med lågt resursutnyttjande i ekonomin kan man använda mer pengar än vad en mekanisk tolkning av handlingsregeln ger vid handen och mindre när resursutnyttjandet är högt. Det finns naturligtvis också en allmän politisk lockelse att använda mer pengar än vad handlingsregeln medger. Sedan handlingsregeln infördes 2001 har också bruket av oljepengar i genomsnitt varit högre än de 4 procent som regeln stipulerar.

Det finns också ett mått av stabiliseringspolitiskt dilemma om man till exempel använder mer oljepengar än vad handlingsregeln medger för att stimulera ekonomin i en lågkonjunktur. Detta tenderar att leda till en förstärkning av kronen och en försvagning av industrins konkurrenskraft, vilket då motverkar stimulans effekten av ökade offentliga utgifter/lägre skatter. Penningpolitiken grundas precis som i Sverige på inflationsmål och rörlig växelkurs. Målet är att styra mot en långsiktig utveckling av konsumentprisindex (KPI) på 2,5 procent. I det korta perspektivet är det KPI-JAE, det vill säga KPI exklusive skatter och energipriser, som är den viktigaste målvariabeln.

Norges speciella förhållande som oljenation gör dock att växelkursen kan sägas spela en viktigare roll för penningpolitiken än i Sverige. Detta eftersom en alltför stark krone, riskerar att påskynda en ”avindustrialisering”. I nuvarande ekonomiska läge när arbetslösheten är förhållandevis låg i Norge talar åtminstone inhemska förhållanden för att Norges Bank gradvis borde höja sin styrränta från dagens nivå på 1,5 procent. Samtidigt ligger till exempel ECB:s styrränta för närvarande på bara 0,75 procent. Om ränteskillnaden gentemot omvärlden ökar ännu mer blir ränteplaceringar i Norge mer attraktiva vilket driver upp kursen på kronen och leder till en försämring av den traditionella industrins konkurrenskraft. Detta vill Norges Bank helst undvika. Därför är man tveksam till att höja räntan så länge omvärldens räntor ligger på en mycket låg nivå, trots att det inhemska ekonomiska läget kan motivera en högre ränta i Norge.

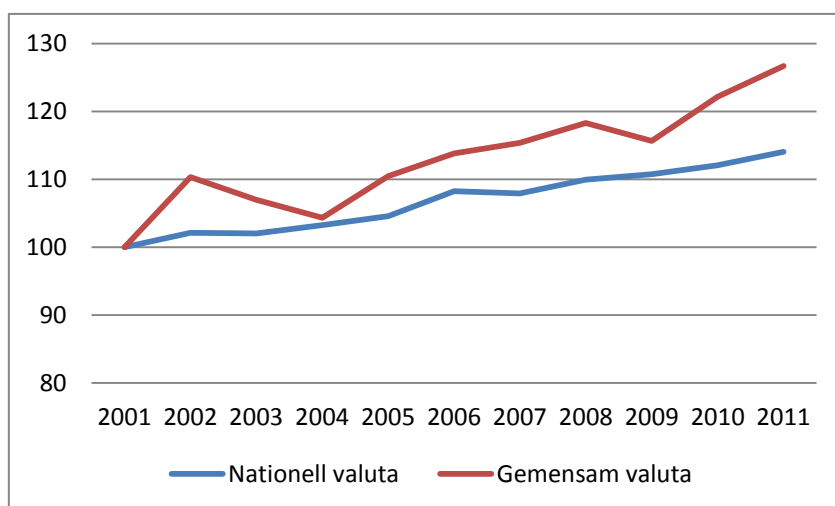
Väsentligt högre löneökningar än i omvärlden

Inrättandet av oljefonden och handlingsregeln för finanspolitiken är två åtgärder som bland annat ska bidra till att Norge undviker ”holländsk sjuka” och andra negativa effekter på ekonomin av oljeinkomsterna.

”Frontfagsmodellen” för lönebildningen ses som en annan viktig komponent för att upprätthålla en konkurrenskraftig industri utanför oljesektorn. Enligt denna modell är det den konkurrensutsatta sektorn som ska förhandla fram sina löner först och sätta märket för resten av ekonomin. Därmed väger förutsättningarna för exportindustrin tungt när lönerna ska sättas. Samtidigt spelar naturligtvis det allmänna läget i ekonomin och på arbetsmarknaden också stor roll för löneökningarnas storlek.

Som framgår av **diagram 6** har löneökningarna i norsk industri också varit betydligt högre än i konkurrentländerna under det senaste decenniet. Under perioden 2001-2011 steg lönerna cirka 13 procent mer än i konkurrentländerna. Tar man dessutom hänsyn till att kronen förstärkts under perioden ökade de norska lönekostnaderna med drygt 25 procent i förhållande till konkurrentländerna.

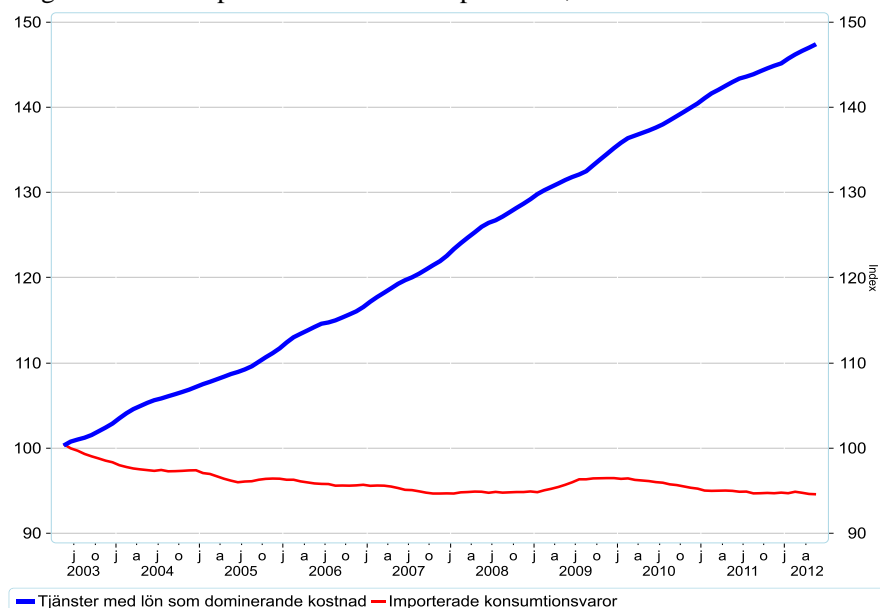
Diagram 6 Relativa timlönekostnader i industrin, index 2001=100

Källa: Beregningsutvalget (TBU)

Som tidigare nämnts ska denna utveckling ses i ljuset av den gynnsamma utvecklingen av Norges bytesförhållande. Förutom att den starka efterfrågan på norska exportprodukter gjort att norska exportörer kunnat höja sina priser har också den svaga prisutvecklingen på importerade varor bidragit till låg inflation i Norge. Som framgår av **diagram 7** har prisnivån på importerade konsumtionsvaror som ingår i konsumentprisindex till och med fallit medan priset på tjänster, där lönen är den viktigaste kostnadskomponenten, stigit med närmare 50 procent sedan 2003.

Diagram 7 Delkomponenter i konsumentprisindex, index 2003=100

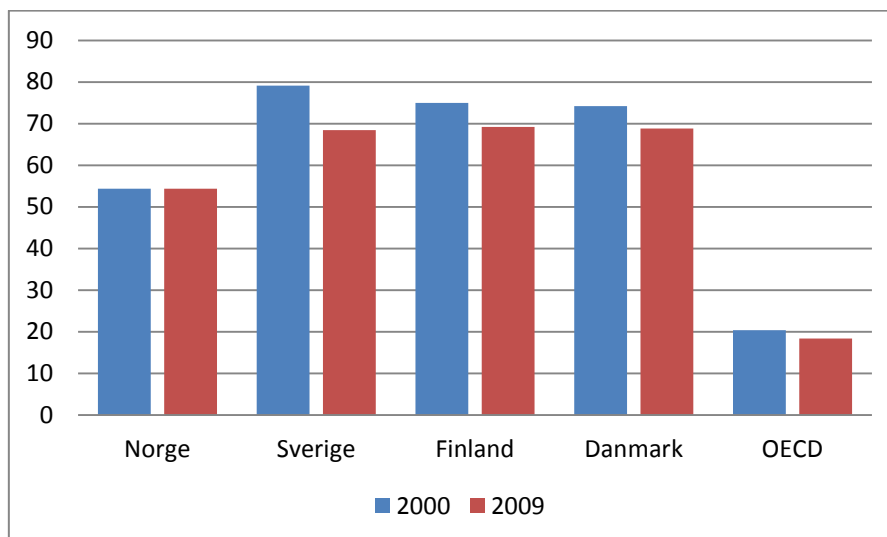
Källa: Statistisk sentralbyrå (SSB)

De höga löneökningarna till trots har inflationen varit lägre än i många av Norges konkurrentländer. Förutom fallande importpriser har också en relativt stark ökning av produktiviteten bidragit till detta. Inflationen har dessutom varit lägre än Norges Banks mål på 2,5 procent. Höga nominella löneökningar och låg inflation har inneburit kraftiga reallöneökningar för löntagarna. Den senaste 10-årsperioden har reallönerna ökat med i genomsnitt 2,7 procent per år. Till detta ska läggas en stark ökning av sysselsättningen, vilket sammantaget gör att hushållens reala disponibla inkomster ökat med i genomsnitt 4 procent per år det senaste decenniet.

Stabil organisationsgrad

Den fackliga organisationsgraden i Norge ligger högt i ett internationellt perspektiv, men jämfört med övriga nordiska länder ligger den lägre (se **diagram 8**). Det skäl som vanligen anförs som förklaring till detta är att arbetslöshetskassorna inte drivs i facklig regi i Norge till skillnad från i övriga Norden. Detta har bland annat sin bakgrund i att många av de fackliga akassorna i Norge gick i konkurs under 1930-talet. Däremot har man i Norge relativt generösa regler när det gäller skattemässiga avdrag av fackföreningsavgiften och beloppet har dessutom höjts avsevärt under 2000-talet.

Diagram 8 Facklig anslutningsgrad

Källa: OECD

Den fackliga anslutningsgraden har varit påfallande stabil i Norge till skillnad från i de nordiska grannländerna där den sjunkit med mellan drygt 5 och drygt 10 procentenheter. Även kollektivavtalens täckningsgrad har legat väldigt stabilt i Norge under 2000-talet. Ungefär 75 procent av löntagarna säger sig omfattas av ett kollektivavtal. I den privata sektorn är motsvarande andel cirka 60 procent.

Avtalsförhandlingarna

Avtalsförhandlingarna i Norge förs oftast på förbunds nivå och de är alltid väl koordinerade på central nivå. Avtalen gäller de generella tilläggen och därefter förs förhandlingarna på lokal nivå. För tjänstemännen spelar de centrala förhandlingarna en relativt liten roll. Normalt förhandlas hela kollektivavtalet om vartannat år, medan lönerna förhandlas om varje år. Man skiljer därmed på år med ”*hovedoppgjør*” och år med ”*mellomoppgjør*”.

De norska avtalsförhandlingarna har under en längre tid följt mycket fasta rutiner. Förberedelserna för förhandlingarna inleds under vintern och i slutet av februari publicerar Teknisk beregningsutvalg (TBU) en underlagsrapport inför förhandlingarna. TBU är ett statligt samarbetsorgan under ledning av chefen för Statistisk sentralbyrå och syftet med rapporten är att parterna ska ha en gemensam bild av den ekonomiska utvecklingen i allmänhet och löneutvecklingen i synnerhet. Till exempel görs en avstämning av föregående års löneutfall och hur den förhåller sig till de uppskattningar av lönekostnaderna som gjordes av parterna när avtalen slöts.

En bit in i mars månad inleds normalt förhandlingarna för ”frontfaget”. Exakt vilka avtalsområden som ingår i ”frontfaget” kan variera något men verkstadsindustrin finns alltid representerad. Industritjänstemännens löner förhandlas dock lokalt och ingår inte. Frontfacksuppgörelsen blir sedan normerande för resten av arbetsmarknaden. Vid samordnade förhandlingar är det avtalet mellan huvudorganisationerna LO och NHO, Näringslivets hovedorganisation, som blir det lönemässiga märket. Industrins avtal har de

senare åren löpt ut i slutet av mars. April är också en vanlig utlöpningsmånad för många avtalsområden.

När industrin har slutit ett avtal brukar parterna också gå ut med en bedömning av det lönemässiga utfallet. Bedömningen brukar innefatta tre komponenter:

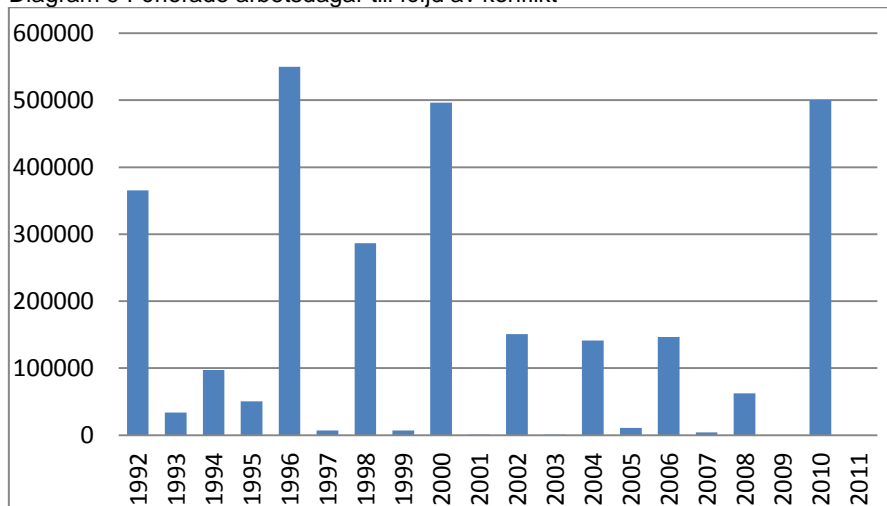
- Innevarande års avtalsmässiga påslag
- Överhäng från fjolåret (beräknad av TBU)
- Bedömd löneglidning, som man oftast antar vara lika med ett genomsnitt av de senaste årens utfall.

I 2011 års avtalsrörelse uppskattade parterna inom industrin värdet av det då slutna avtalet till 3,65 procent – innevarande års påslag 0,9 procent, överhäng från föregående år 1,2 procent, samt en bedömd löneglidning på drygt 1,5 procent. Det slutliga utfallet enligt TBU blev 4,4 och inte 3,65 procent på grund av en högre löneglidning än parterna räknat med. Därmed fick industrin ut högre löneökningar än det märke som man själv satt. Dessutom blev löneökningarna för tjänstemännen inom industrin, som inte förhandlar centralt, ännu högre. Att löneökningarna varit högre för tjänstemännen än för arbetare inom industrin har varit regel de senaste fem åren. Att industrin, och då i första hand tjänstemännen, fått ut mer i löner än de preliminära bedömningarna har ofta skapat irritation bland de offentliganställda och krav på kompensation. Ett exempel på detta är årets strejk inom Oslo kommun som sedermera bland annat ledde till att de kommunalanställda garanterades kompensation i 2013 års avtal om lönerna 2012 skulle bli lägre än i industrin.

Avtalen 2012 i linje med fjolårets nivå

Det så kallade frontfagsoppgjøret 2012 resulterade i en generell löneökning med 1,25 NOK i timmen eller 0,85 procent. Till detta ska läggas ett överhäng på 1,3 procent – alltså sammanlagt 2,15 procent. Någon totalram inklusive löneglidning angavs inte av parterna men i de förhandlingar som kommit efter industrin har man utgått från ett utrymme på cirka 4 procent. Det implicerar en löneglidning inom industrin på 1,85 procent vilket är identiskt med genomsnittet de senaste tre åren. Förhandlingarna inom industrin 2012 blev relativt utdragna och gick till medling, men en uppgörelse kom ändå till stånd utan konflikt. Uppgörelserna i den offentliga sektorn föregicks dock av flera strejker. Strejker förekom också inom till exempel flyget och oljeutvinningen. Ännu så länge dröjer det innan det finns någon statistik över antalet konflikter under 2012. Att konflikterna skulle bli fler än under 2011 var dock väntat eftersom 2012 var ett år med huvudoppgjør. Det normala mönstret är att konflikterna är väsentligt fler under år med huvudoppgjør, som till exempel 2010 än år med mellanoppgjør som 2009 och 2011 (se **diagram 9**).

Diagram 9 Förlorade arbetsdagar till följd av konflikt

Källa: Statistisk sentralbyrå (SSB)

Det stora antalet förlorade arbetsdagar 2010 härrör i första hand från offentlig sektor men även byggsektorn drabbades av en omfattande strejk detta år.

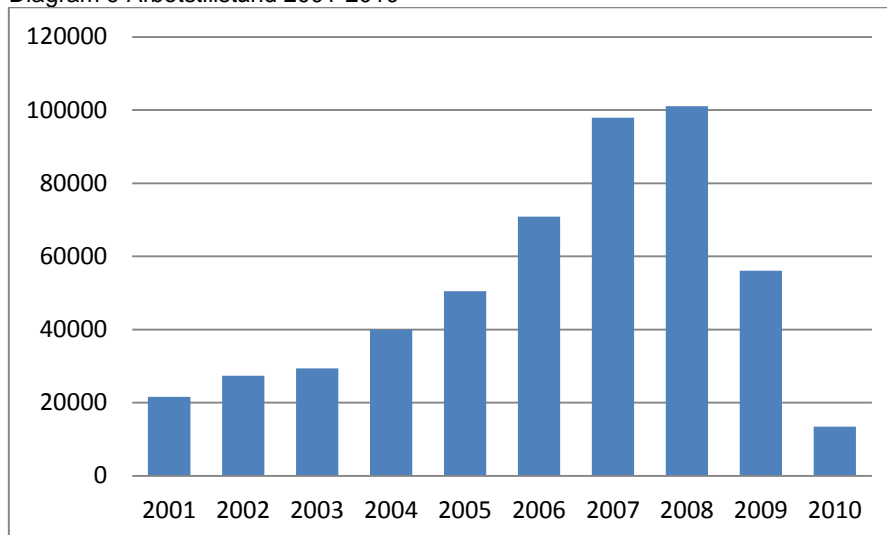
Inom olje- och gassektorn förekom mycket konflikter de första åren på 2000-talet men på senare år har det varit få konflikter inom denna bransch. I skrivande stund pågår dock en konflikt i oljesektorn. Industrin hade sin senaste stora konflikt år 2000. Efter 2004 har antalet konflikt dagar varit få i industrin. Om man jämför antalet förlorade arbetsdagar per 1000 anställda i Norge med resten av Europa kan konstateras att Norge ligger ganska nära genomsnittet i EU och euroområdet - högre än länder som Tyskland, Storbritannien, Nederländerna och Sverige, men lägre än till exempel Italien, Frankrike, Danmark och Finland.

Ökad arbetskraftsinvandring – allmängiltigförklaring av kollektivavtal

Den höga lönenivån och den förhållandevis goda efterfrågan på arbetskraft har inneburit att många sökt sig till Norge från andra länder för att söka arbete. Enligt den senaste sysselsättningsstatistiken svarade invandrare (personer födda utanför Norge av utländska föräldrar) för 70 procent av tillväxten i sysselsättningen fjärde kvartalet 2011. Av dessa svarade nyanlända invandrare från EU-länderna i det gamla östblocket för merparten av uppgången.

Efter att dessa länder blev medlemmar i EU 2004 har inflödet av utländsk arbetskraftigt ökat kraftigt. Mellan 2003 och 2008 ökade antalet arbetstillstånd från knappt 30 000 till över 100 000 (se **diagram 10**). I synnerhet polacker och balter har kommit till Norge för att arbeta. Sedan oktober 2009 behövs inte längre något arbetstillstånd för arbetskraft från de nya EU-länderna (med undantag för Rumänien och Bulgarien), vilket är den huvudsakliga förklaringen till nedgången från och med 2009.

Diagram 9 Arbetstillstånd 2001-2010

Källa: Utlendingsdirektoratet

EU-utvidgningen och den ökade arbetskraftsinvandringen har satt ökat fokus på frågor kring lönedumping och förekomsten av snedvriden konkurrens. Någon lagstiftad minimilön förekommer dock inte, men däremot möjligheten till allmängiltigförklaring av kollektivavtal. Beslut om allmängiltigförklaring fattas av en ”tariffnämnd” som är utnämnd av regeringen. Första gången som en sådan allmängiltigförklaring användes var 2004 inom oljeindustrin. Senare har allmängiltigförklaring också förekommit inom till exempel byggsektorn och renhållningsbranschen.

Såväl den högre lönenivån som den större efterfrågan på arbetskraft har också lockat många svenskar till den norska arbetsmarknaden. Antalet svenska medborgare som bor i Norge har ökat med närmare 70 procent det senaste decenniet till drygt 40 000. Även antalet svenskar som arbetspendlar till Norge har ökat och uppgick 2009 till cirka 30 000 personer. Den genomsnittliga månadslönen i Sverige 2011 var enligt strukturlönestatistiken 29 000 SEK. Motsvarande lön i Norge var enligt Statistisk sentralbyrå 38 100 NOK. Med en genomsnittskurs 2011 på 1,16 motsvarar detta en månadslön på cirka 44 200 SEK, eller drygt 50 procent mer än den genomsnittliga månadslönen i Sverige.

Inflödet av utländsk arbetskraft till Norge har varit en starkt bidragande faktor till att hålla tillbaka löneökningstakten och mildra tendenserna till överhettning på arbetsmarknaden. Även en relativt stark produktivitet utveckling har verkat i samma riktning. De senaste åren har dock produktiviteten i Norge, liksom i många andra länder, utvecklats betydligt svagare än tidigare.

Denna rapport om Norge är baserad på bland annat följande källor:

”Retningslinjer for den økonomiske politikken”, St.meld nr. 29, Finansdepartementet, 2001.

”Revidert nasjonalbudsjett 2012”, St meld 2, Finansdepartementet, 2012.

”Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2012, Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene, 2012.

”Fagorganisering i Norden, status och utviklingstrekk”. Kristine Nergaard, Fafo, 2012.

”Organisasjonsgrader og tariffavtaledækning i norsk arbeidsliv 2008, Kristine Nergaard och Torgeir Aarvaag Stokke, Fafo, 2012.

”Hollands syke. Gir det en god beskrivelse på Norges fremtidige utfordringer?”, Hilde C. Bjørnland, presentation vid Handelshøskolen mars 2010.

”The Dutch Disease: Lessons from Norway”, Thorvaldur Gylfasson, 2006.

“Pengepolitisk rapport 2/12, Norges Bank, juni 2012.

”Økonomiske analyser 3/2012, Statistisk sentralbyrå, juni 2012.

”2011 Article IV report Norway”, IMF, 2011.

“Norsk økonomi etter 1980 – fra krise til suksess”, Erling Steigum, Centre for Monetary Economics, Norwegian School of Management, juni 2010.

Statistik och allmän information om norsk lönebildning och arbetsmarknad kan bland annat hämtas från följande hemsidor:

På det Dublinbaserade EIRO-institutets hemsida finns allmän information om norsk lönebildning och också nyheter om till exempel slutna löneavtal.

<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/country/norway.htm>

Institutet för arbetslivs- och välfärdsforskning, FAFO, publicerar en hel del om norsk arbetsmarknad och lönebildning, ofta i ett nordiskt perspektiv.

<http://www.fafo.no/>

Förutom att producera och publicera statistik gör Statistisk sentralbyrå också konjunkturprognoser och analyser av norsk ekonomi.

<http://www.ssb.no/oa/>

På norska LO:s hemsida publiceras kalendarium av pågående avtalsrörelse.

<http://www.lo.no/s/LonnTariff1/Tariff-2012/tariff-2012/>